ONS MARKENBOEK

Gorssel, april 2003
21e jaargang, no. 2

SSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11
7218 BJ Almen tel 0575 432058

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H.F. Bruil, Molenweg 22
7213 XG Gorssel, tel 0575 491822

Leden : W.J. Besselink, Sleedoorn 11
7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
H. Pelgrum, Bakkersteeg 3
7218 BM Almen, tel 0575 431781
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
P. Staal, Teenkweg 3
7211 EV Eefde, tel. 0575 517623
Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24
7214 AL Epse, tel. 0575 492021

Erevoorzitter: H.J. Jansen op de Haar, Eefde
Erelid: N. van Wijk, Epse

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
email: capellenhof1@planet.nl

Leden : N. Kuik, Epserenk 48
7214 AS Epse, tel 0575 493170
Mevr. A.M. Geerlink-van der Gang, Klembergerweg 15
7214 BK Epse, tel 0575-492183
email: geerlink@euronet.nl

ONS MARKENBOEK

21e jaargang, no. 2, april 2003

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Notulen van de ledenvergadering op dinsdag 25 februari 2003 6

Excursies 2003
door H.F. Bruil 7

Een nieuwe rubriek
door W. van de Kamp 8

Verhalen vertellen
door W. Holtslag-Harkink 11

De kerk van Gorssel
door W. van de Kamp 13

Gevelstenen (10)
door Werkgroep genealogie 22

Onze oorlogsgraven
door W. van de Kamp 24

Oorlogsgraf H.J. Beltman te Gorssel
door W. van de Kamp 31

Aantekeningen over Almen en Harfsen in de 16e eeuw
door Prof. Dr. H. Wagenvoort 39

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Per 1 april (geen grapje) was er weer een wisseling van de inhoud van onze vitrinekast in de hal van het gemeentehuis van Gorssel. Ik verklap niets, gaat u zelf maar kijken of lees anders dit Markenboek maar goed.
Ook deze maanden hebben ons weer verschillende kleinere (maar voor ons waardevolle) schenkingen bereikt voor onze bibliotheek en voor ons archief. De goede gevers hartelijk dank.
Het jaar 2003 begint zich te ontwikkelen en de diverse instellingen publiceren hun activiteiten. Voor cursussen binnen onze doelgroep kunt u contact opnemen met Gelders Oudheidkundig Contact (GOC) te Zutphen, tel. 0575 511826, voor genealogie, historische cartografie, adel in Gelderland etcetera.
Ook zijn inmiddels enige evenementen bekend:
Oostgelderse Contactdag voor Genealogie, Boerderij- en Streekgeschiedenis op 20 september 2003 in Groenlo.
De Vrienden van de Streektaal houden op 11 oktober 2003 een infomarkt te Gelselaar, Erve Brooks.
Voor beide dagen volgt nog nader bericht. U kunt in ieder geval de data noteren.
Zoals ruimschoots bekend is gemaakt is het archief van de gemeente Gorssel verhuisd naar het Stads- en Streekarchief Zutphen. Elders in dit Markenboek leest u hierover meer.
Op vrijdag 25 april 2003 worden de vernieuwde bijzalen van de Hervormde kerk te Gorssel officieel geopend. Op zaterdag 26 april 2003 houdt men open dag. De kerk en de Elf Marken hebben samen een kleine tentoonstelling gemaakt van de levensgeschiedenis van de gebouwen. U bent van harte uitgenodigd.
In de maanden mei en juni zal de werkgroep excursies weer van zich doen spreken met een excursie en een midzomerwandeling.

Vitrine gemeentehuis

In het komende kwartaal tonen we in de vitrine in de hal van het gemeentehuis een aantal voorwerpen en documenten uit het archief van de in 2002 opgeheven Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen Vrouwen van Nu, afdeling Gorssel/Epse. Het complete archief en enkele voorwerpen zijn door het bestuur aan De Elf Marken geschonken. Wij zijn haar hiervoor uiteraard heel dankbaar.

Genealogische dag

Op zaterdag 17 mei 2003 organiseert de werkgroep genealogie van De Elf Marken weer haar jaarlijkse genealogische dag in het Richtershuis aan de Hulstweg 4 te Harfsen. Een 25-tal standhouders uit heel het land zal ons weer allerlei informatie verschaffen op genealogisch gebied. Uit de regio komen onder andere het Historisch Genootschap Lochem, de Oudheidkundige kring Voorst, het OTGB, Gerrit Goorman uit Den Haag en vele anderen. Tevens presenteren we die dag de Genealogie Brummelman in boekvorm.
De toegang is gratis, de dag begint om 10.00 uur. Het belooft weer een gezellige dag te worden. Graag tot ziens op 17 mei aanstaande.

Watermolen onder Rijsselt

In zijn artikel "Raadsels rond de instelling Rentray te Eefde (Ons Markenboek, 21e jaargang, nr. 1, bladzijde 19) vraagt de heer J. Harenberg wie het raadsel rond de watermolen bij de boerderij van E.J. Eggink zou kunnen oplossen (bladzijde 23). In een reactie hierop schrijft de heer H.J. Jansen op de Haar ons het volgende.
"Bij het onderzoek dat ik destijds samen met de heer Van Wijk naar de brandweer heb gedaan trof ik een vermelding aan, die tot heden nog niet verder is uitgezocht. Op 6 juni 1861 is er door Albert Eggink een verzoek gedaan voor het oprichten van een watermolen om water over te brengen van een oude IJsselarm ten behoeve van de weilanden aldaar. Ik vermoed dat deze molen de watermolen van de heer Harenberg is. Ik denk hierbij aan de zogenaamde Spinnekop, maar het kan ook een Tjasker zijn geweest. Zo'n kleine Spinnekop staat nog bij de Oude IJssel nabij kasteel Keppel. Deze molentjes werden gebruikt bij kleine bemalingen: het droogleggen van een weiland of kleine polder. Ik heb er jaren geleden navraag naar gedaan, maar ik kwam er niet verder mee. Men moet mijns inziens dus niet denken aan een waterradmolen aan de IJssel. Later werden de houten molens vervangen door ijzeren exemplaren: Amerikaanse windmolens."

Verhuizing van het gemeentearchief van Gorssel naar Zutphen

In Ons Markenboek is in de afgelopen jaren verschillende keren aandacht besteed aan de verhuizing - op termijn - van het gemeentearchief van Gorssel naar het Stads en Streekarchief te Zutphen.

Begin december 2002 werd ons dagelijks bestuur op het gemeentehuis uitgenodigd om ter plekke te horen, dat een snelle verhuizing van het archief, zo rond Kerst, was gepland.
Haast was geboden om verschillende redenen:
- de archiefruimte in de kelder van het Gemeentehuis voldoet niet aan de eisen van een modern archief, met name door het ontbreken van een klimaatbeheersing. Er liggen onder andere kostbare oude markenboeken!
- in het gemeentehuis is een dusdanige ruimtenood ontstaan, dat de kamer van de archivaris, maar ook de kantine in gebruik moeten worden genomen als spreek- en vergaderruimten.

Hiermee komt abrupt een einde aan een periode van bijna achttien jaar, waarin diverse leden van onze vereniging veel archiefonderzoek hebben gedaan. Bijgestaan door de archivaris Jan Eefting, die wekelijks een dag op het gemeentehuis aanwezig is.
Van de ene dag op de andere zijn het ongedwongen contact met het college en diverse ambtenaren en de gastvrije ontvangst verleden tijd voor onze vereniging.
Bij de laatste bespreking werd duidelijk dat de gemeente begrip heeft voor de hierdoor ontstane praktische problemen voor "De Elf Marken". Er zijn een paar oplossingen gevonden. Twee monitoren met een kopie van de fiches van de oude bevolkingsregisters gaan mee naar het Richtershuis in Harfsen , waar intussen ook al een goed kopieerapparaat is geplaatst. Met name de werkgroep genealogie is hier heel blij mee. Voor verder archiefonderzoek moeten de leden naar het Stads- en Streekarchief Zutphen aan de Spiegelstraat 13-17 in Zutphen, tel. 0575 512157. De openingstijden zijn: dinsdag 9.00-21.00 uur, woensdag, donderdag en vrijdag 9.00-17.00 uur. In de maanden juni, juli en augustus vervalt de avondopenstelling. Voor inzage in Gorsselse archieven adviseren wij u vooraf contact op te nemen met archivaris J. Eefting, zie bovengenoemd telefoonnummer. Het e-mail- en internetadres van de Stads- en Streekarchief Zutphen zijn als volgt: e-mail streekarchief@zutphen.nl: internet www.chiczutphen.com.

P.S. Het oude spreekwoord: "De soep wordt nooit zo heet gegeten als ze opgediend wordt" is ook hier van toepassing. Ten tijde van het schrijven van dit stuk (eind februari) was er nog geen enkel archiefstuk naar Zutphen verhuisd!

Richtershuis

Het bestuur van "De Elf Marken" en de gemeente zijn nog in bespreking over de ruimteproblemen in het Richtershuis. Na eerst gebruik te hebben gemaakt van de zolder van "Ons Huis" te Almen, kreeg de vereniging later de beschikking over een gedeelte van de voormalige kleuterschool, nu peuterspeelzaal, in Harfsen.
Hoewel de verstandhouding tussen beide gebruikers van het Richtershuis uitstekend is, kampen peuterspeelzaal èn De Elf Marken met een ruimteprobleem.
Als de gemeente op dezelfde voortvarende manier te werk gaat om een oplossing te vinden voor deze ruimteproblemen als voor het personeel in eigen huis, dan kan de Oudheidkundige Vereniging de toekomst met groot vertrouwen tegemoet zien.

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk **zaterdag 31 mei 2003** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING OP DINSDAG 25 FEBRUARI 2003

Om half acht precies opende onze voorzitter, mevrouw W. Holtslag-Harkink deze vergadering. Zij kon omstreeks 80 leden verwelkomen in de kleine zaal van Hotel De Roskam te Gorssel. De notulen van de vorige jaarvergadering werden zonder opmerkingen vastgesteld. Het jaarverslag 2002 ontlokte de erevoorzitter H. Jansen op de Haar de opmerking, dat het jaartal 2002 inhoudt, dat de vereniging 19 jaar bestaat. De secretaris keek bij het schrijven van dit jaarverslag, januari 2003, echter al vooruit en dat is voor het jaarverslag 2002 niet juist. Na zijn mea culpa volgde gelukkig geen penalty. Verder werd ook dit jaarverslag zonder opmerkingen aangenomen.
Voor het financieel verslag had H. Jansen op de Haar eveneens een vraag en deze ging over de huur in Harfsen. Na beantwoording door de penningmeester werd vervolgens ook diens verslag goedgekeurd. De heer Bruins van de kascommissie bevestigde later de goede boekhouding, waarop voor beide heren applaus volgde. De heer Bruins trad af als lid van de kascommissie en werd vervolgens bedankt voor zijn werkzaamheden. Als nieuw lid van de kascommissie werd benoemd de heer W.C. Kruiswijk te Epse.
Inzake de bestuursverkiezing hadden zich geen nieuwe kandidaten aangemeld. De voorzitter stelde derhalve voor om de volgende personen, die herkiesbaar waren, voor een nieuwe reeks van drie jaren te benoemen: mevrouw F. Woertman, W. Besselink, H. Bruil, A. de Ruiter en P. Staal. Onder applaus werden zij herkozen. Waarvan acte!
In de rondvraag lichtte de voorzitter ons plotseling vertrek uit het gemeentehuis nog even toe. Het archief van Gorssel verhuist zeer plotseling naar Zutphen. Wij raken daarmee ons archief kwijt en tevens ons loopje naar het gemeentehuis en de daarmee samenhangende gemoedelijke contacten. Dit alles betreuren wij zeer.
Omstreeks 19.50 uur was dit eerste gedeelte afgelopen en maakten wij ons op om de dialezing van de heer G. Hekkelman aan te horen. De zaal stroomde intussen geheel vol, stoelen moesten in allerijl worden bijgezet en omstreeks 20.00 uur kon onze spreker een volledig uitverkochte zaal van omstreeks 110 personen toespreken: een vlotte en interessante lezing over de melkfabriek in Eefde. Van koe tot melkfabriek. Later aangevuld met een verhaal met prachtige dia's van boer Dommerholt te Epse. Een daverend

applaus was na 1,5 uur zijn beloning. Onze voorzitter bedankte aan het eind van de avond de heer Hekkelman voor zijn prachtige bijdrage. Zij vroeg zich daarbij af hoe de koe zich bij al deze veranderingen voelde.
Een ieder bedankt voor zijn of haar komst en tot ziens op de volgende lezingavond.

EXCURSIES 2003

H.F. Bruil

De excursiecommissie brengt voor dit jaar weer een interessant programma.

Wandeling rond het Oude Loo
We beginnen op zaterdag 10 mei 2003 met een wandeling in het Koninklijk Park Het Loo. De heer G. Maassen (hij verzorgde ook de lezing over Prins Hendrik op 27 maart 2003 in Eefde) zal ons daar rondleiden en op de, van hem bekende, boeiende wijze vertellen over natuur en geschiedenis. De wandeling voert ons onder meer langs de oude schietbaan, het paardenkerkhof, de herdenkingszuil "Jong Nederland", het schuitenhuis, de twee grote veldvijvers en we nemen een kijkje bij het Oude Loo met onder andere het speelhuisje van prinses Wilhelmina en de doolhof. We wandelen ongeveer twee uur over zeer goed begaanbare paden en rusten een aantal keren tijdens de verhalen die hij vertelt en tijdens de beantwoording van vragen van uw kant.
We vertrekken om 13.00 uur bij het gemeentehuis in Gorssel en parkeren op de parkeerplaats bij paleis Het Loo, het parkeertarief is € 2,30. De kosten zijn afhankelijk van het aantal deelnemers, maar zullen ca. € 3,50 bedragen (65+: € 1,- korting).
Opgave voor 3 mei bij Fennie Woertman (0575 492021) of Henk Bruil (0575 491822).

Midzomerwandeling
Op zaterdag 21 juni 2003 willen we weer een midzomerwandeling maken. Deze keer is gekozen voor het dorp Gorssel. Wat we allemaal tegenkomen is een verassing, maar we beginnen en eindigen bij de NH kerk en rusten halfweg in de prachtig aangelegde tuin van Hermien en Dick ten Have aan de Kozakkenweg.

Verzamelen om 14.00 uur bij de kerk in Gorssel, de kosten bedragen ca. € 3,50 (incl. koffie met koek). Opgave voor 18 juni bij Fennie Woertman (0575 492021) of Henk Klein Ovink (0573 221317).

Dagexcursie
Op dinsdag 9 september 2003 gaan we met de bus naar Utrecht. Op het programma staan een bezoek aan het kasteel de Haar in Haarzuilens, een boottocht door de grachten van Utrecht en er is een uurtje de gelegenheid om de stad te verkennen.
Uitgebreide informatie hierover krijgt u in het julinummer van Ons Markenboek, maar u kunt deze datum alvast in uw agenda noteren.

EEN NIEUWE RUBRIEK

W. van de Kamp

Al enige tijd speelde het bestuur met de gedachte om in Ons Markenboek een rubriek te beginnen, die lezers en onderwerpen dichter bij elkaar zou kunnen brengen en die tevens een stuk geschiedenis zou kunnen vastleggen. In grote lijnen komt het hierop neer, dat iemand, de schrijver, een persoon in onze gemeente ontmoet die iets bijzonders heeft gepresteerd of iets bijzonders heeft gedaan of zomaar een positief afwijkend gedrag heeft vertoond. Een bijzonder mens dus. Herman Felderhof gaat voor de NCRV in Nederland en daarbuiten op pad om bijzondere mensen te ontmoeten in de stoel of in de boot of in een luxe bungalow. Zo professioneel kunnen wij dat natuurlijk niet aanpakken, maar wij menen dat er voldoende "stof" in Gorssel is voor zo'n rubriek. En dan met onze eigen amateuristische aanpak.
Hoe zouden wij dan zo'n rubriek willen noemen? "Interview met.....", "Wij belichten....", "Dit is uw leven" of gewoon "Gesprek met".
Met een paar mensen uit ons bestuur zijn wij om de tafel gaan zitten om te inventariseren welke mensen wij hiervoor zullen benaderen. De verhalenvertellers moeten in ieder geval in onze gemeente wonen of aldaar hun belangrijkste werk hebben gedaan, hun leven lang of een speciale periode uit hun leven.
In ons eerste geval gaat het om een vrouw, die helaas in januari 2003 is overleden. Ina van der Beugel, onder die naam, haar meisjesnaam, is zij bekend geworden als schrijfster van boeken, columns en reportages in vooraanstaande dag- en weekbladen. Zij woonde tientallen jaren in een klein landhuis aan de Bosweg in Epse, vooral in het begin midden in de natuur met een zandweg om de hoek. Van hieruit heeft zij de laatste jaren gewerkt, daar stond haar schrijftafel. Elseviers Weekblad en de NRC hebben in haar een kundig en plezierige scribente gehad. Vele keren, soms dagelijks, konden wij haar de laatste jaren schuifelend over de Oude Larenseweg te Epse zien wandelen, op weg naar de brievenbus midden in het dorp of voor een boodschap in een winkel. Soms liep zij aan de verkeerde kant van de Lochemseweg, daar waar geen fiets- of voetpad is, en de auto's raasden rakelings langs haar heen. Ze was zo fragiel, dat men gewoon bang moest zijn dat ze omgeblazen zou worden. Menigeen heeft haar naar de goede kant van de weg gebracht. En zij schuifelde onverdroten weer voort. De laatste tijd was het niet meer vertrouwd dat zij alleen liep, daarom was er toen steeds iemand als metgezellin en steunpunt. Soms maakten wij een praatje over het mooie weer of over de hond. Zij was altijd dankbaar als ik de hond aanlijnde, bang dat ze was dat de hond uit enthousiasme tegen haar zou opspringen en haar tegen de grond zou werken. Helaas is het bij deze oppervlakkige ontmoetingen gebleven, want wat had die vrouw een verhalen kunnen vertellen. Die zijn wij door haar overlijden misgelopen. Zij is op 15 januari 2003 toch nog vrij plotseling overleden.
In Elseviers Weekblad van 25 januari 2003 heeft Gerlof Leistra een prachtig artikel over haar geschreven, zo doet een professional dat. Met toestemming van Elseviers Weekblad en Fotoburo Hollandse Hoogte (fotograaf Hans van den Boogaard) mogen wij dit artikel met de geplaatste foto integraal overnemen in ons verenigingsblad. Wij zijn hiervoor dank verschuldigd aan EW, Gerlof Leistra en Hans van den Boogaard.
Leistra besluit zijn bijzonder artikel met de zin: "De inkt was opgedroogd." Een bijzondere inwoonster van onze gemeente schuifelt en schrijft niet meer.

Lichtvoetig columnist

INA VAN DER BEUGEL 1914-2003

Bijna veertig jaar maakte Ina van der Beugel furore als journaliste en columniste van *Elseviers Weekblad* en later voor *NRC Handelsblad*. Verzamelbundels van haar 'stukjes' beleefden herdruk op herdruk. In 1992 kwam ze nog één keer terug met een serie jeugdherinneringen in *NRC Handelsblad*, later gebundeld onder de titel *Zo was het*. Vorige week overleed Ina van der Beugel op 88-jarige leeftijd aan een longontsteking.

Ina van der Beugel werd op 30 december 1914 in Amsterdam geboren als oudste dochter van een joodse bankier. Haar broer Ernst zou het schoppen tot president-directeur van KLM en staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Na de middelbare meisjesschool en een spoedcursus huishoudschool koos Ina van der Beugel voor een studie journalistiek in Londen. Via Piet Bakker, de schrijver van *Ciske de Rat* en een vriend van haar vader, leverde ze stukjes voor *Het Volk*. Tijdens de oorlog zat ze ondergedoken. Van haar eerste man was ze snel weer gescheiden. Hij zou later worden vermoord in Amerika.

Op 6 mei 1945 trad Ina van der Beugel, opnieuw dankzij Piet Bakker, als enige vrouw in dienst van het net opgerichte *Elseviers Weekblad*. Ze hield zich staande tussen coryfeeën als Eduard Elias, Godfried Bomans, Anton van Duinkerken, Jo Spier en Henk Lunshof. Van der Beugel verzorgde de vrouwenpagina en maakte onder meer reportages over het sprookjeshuwelijk van Grace Kelly en de kroning in 1953 van de Britse koningin Elizabeth.

Vanwege haar huwelijk met de ondernemer Joop Brokmeier – hij had in Middelburg een fabriek in matrozenpakjes – nam ze ontslag bij *Elsevier*. Vanaf 1954 tot haar 'gedwongen' afscheid in 1984 leverde ze wekelijks een column voor het Zaterdags Bijvoegsel van *'het Handelsblad'*. Ite Rümke (64) was haar chef. 'Ze had een kekke manier van schrijven, erg humoristisch. Dat vertrek op haar zeventigste vond ze heel vervelend. Maar ik merkte dat haar stukjes minder werden, jongeren vonden ze oubollig. Ze wilde mij een paar jaar niet zien, maar dat is gelukkig weer goed gekomen.' In 1992 schreef ze op verzoek van Rümke haar jeugdherinneringen voor de Achterpagina van *NRC Handelsblad*. Het leek alsof ze opbloeide, zegt Rümke. 'Journalistiek was haar bestaansrecht.'

Ina van der Breugel werkte vanaf eerste nummer mee aan Elsevier

Zijn zus had een fantastisch geheugen voor hun jeugd, zegt Ernst van der Beugel (85). 'Ze wist zich allerlei details te herinneren die ik allang vergeten was. Voor Ina lagen haar onderwerpen op straat. In de trein begon iedereen tegen haar te praten. Dat ging helemaal vanzelf.'

Nadat haar tweede man in 1967 was overleden, bleef Van der Beugel, moeder van één dochter, alleen wonen in de bossen bij Epse. Jenny Pisuisse (82), dochter van de in 1927 vermoorde cabaretier Jean Louis Pisuisse, werd een van haar hartsvriendinnen. 'Ina was een heel geestig mens, ze had van die typisch joodse gein. Iedereen hier las haar stukjes. Ze vond het moeilijk om ouder te worden, maar die ouderdom leverde tegelijkertijd ook weer stof op om over te schrijven.'

In interviews zei Van der Beugel dat ze, net als Eduard Elias, het liefst wilde overlijden met de kopij voor haar volgende stukje op zak. Volgens haar broer heeft Ina van der Beugel na de bundeling van haar stukjes voor de Achterpagina in 1993 niet meer geschreven. Althans niet meer gepubliceerd. Het laatste halfjaar woonde ze in een verzorgingshuis. De inkt was opgedroogd.

Gerlof Leistra

VERHALEN VERTELLEN

W. Holtslag-Harkink

Ongeveer een jaar geleden was ik, via De Elf Marken, met een aantal andere geïnteresseerden te gast bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur in Utrecht. Het onderwerp van die dag was Erfgoededucatie. Nieuwe onderwijsprojecten met musea, archieven, historische verenigingen en monumenten werden voorgesteld.
Erfgoededucatie Gelderland, een samenwerkingsproject van EDU-ART Gelderland en het Gelders Oudheidkundig Contact in Zutphen, heeft een pilot-project "Verhalen vertellen" georganiseerd. Drie historische verenigingen hebben gehoor gegeven en wel uit Gorssel, Hattem en Zutphen.
Fennie Woertman, Harrie Bruins en ondergetekende kregen met de andere cursisten een aantal zaterdagen les in verhalen vertellen van de "Verhalenman" uit Amsterdam, Karel Baracs, onder begeleiding van Liesbeth Tonckens van het GOC.
Het werden boeiende dagen. Vanaf de eerste dag moesten we zelf voor de groep verhalen vertellen, waarna de Verhalenman uitleg gaf over de manier waarop je zo'n verhaal aantrekkelijker, boeiender kon maken voor kinderen. Want dat was uiteindelijk de bedoeling van de cursus, als slotmanifestatie op een lagere school een verhaal vertellen. Wij drieën van De Elf Marken hebben dat gedaan op de Julianaschool in Almen. Een bijzondere ervaring, waarbij Karel Baracs het geheel leidde en na afloop bij de kinderen navroeg wat ze hadden onthouden van het verhaal.
Omdat op de scholen anders les wordt gegeven dan vroeger wil het GOC de enthousiaste leden van de historische verenigingen graag trainen om voor een klas kinderen een spannend historisch verhaal te vertellen.
Het zou leuk zijn als over een paar jaar overal in Gelderland mensen met gevoel en enthousiasme voor de geschiedenis, aan kinderen op school verhalen kunnen vertellen. Verhalen uit hun eigen jeugd, of verhalen die horen bij een monument of bijzondere plek in het dorp. Het GOC en EDU-ART willen de leden van de historische verenigingen graag helpen bij het maken van de verhalen en bij het leggen en onderhouden van de contacten met de scholen.
Bij de evaluatie van het project bij onze groep werd dan ook onder andere de vraag gesteld of wij daaraan mee willen werken, waarop wij alle drie -ja- hebben gezegd!

Maar een 'ja' niet puur voor onszelf, een 'ja' om mee te nemen naar en te delen met andere leden van onze vereniging. We hebben al een concepthandleiding gekregen, maar er volgt een definitieve. En daarmee kunnen ook andere leden een verhaal maken van een historisch feit of van een eigen ervaring. Dit is dus niet alleen een verslag, maar tevens een oproep....als u het ook belangrijk vindt om de jeugd wat mee te geven van ons cultureel erfgoed of simpeler gezegd van onze streektaal, tradities en gewoonten, van uw ervaring in de hongerwinter, van de rijkdom van onze musea en archeologische opgravingen....klop dan eens aan bij ons of neem direct contact op met Liesbeth Tonckens, Gelders Oudheidkundig Contact, tel. 0575 511826, e-mail tonckensgoc@wxs.nl.

Groet uit Gorssel, Gerestaureerde Herv. Kerk

Van 1928/'29 tot 1945

DE KERK VAN GORSSEL

W. van de Kamp

Ter gelegenheid van de verbouwing van de kerk in 2002/2003 en de officiële opening op 25 april 2003 wil ik een verhaal schrijven over de belevenissen van deze kerk. Jammer dat de stenen niet kunnen spreken, want dan zou ik een gemakkelijke handleiding hebben.

Hoewel er zich vermoedelijk reeds eerder een parochie had gevormd in de marken Eschede en Gorssel kwam het omstreeks 1448 tot de bouw van een eenvoudig kerkje op de markegrond van Gorssel. Voor die tijd heeft er mogelijk wel ergens in de marken een kapel of andere summiere gelegenheid tot samenkomen bestaan of zelfs in de schuur van de pastorie; immers, Eschede werd al genoemd in 1046 en Gerstlo in 1253. De mensen van toen zullen vast wel ergens samen hun geloof hebben willen beleven en uiten, dus er zal wellicht "iets' zijn geweest. Hiervan zijn echter geen bewijzen, alles berust dus op gissingen. Er zijn geen restanten van een offerplaats of kapel gevonden. Of toch wel?

De Gorsselse geschiedschrijver J. de Graaf vermeldt dat de eerste kerk dateert van 1448, een kleine kerk met toren. De toren stond aan de westzijde, kerk en koor dus aan de oostzijde. De kerk had een inwendige oppervlakte van omstreeks 5 x 15 meter. De luidklokken dateren van 1448, gegoten door Johannes Gerardus van Wou te Kampen. De kleinste klok is in de loop der jaren gescheurd of anderszins beschadigd, want in 1633 heeft men besloten om de klok te vergieten en dat is een karwei dat alleen geschiedt bij een beschadiging. Klokkengieter Henryck ter Horst uit Deventer heeft de klok toen vergoten, waarna de klok veel zwaarder was dan voorheen, namelijk totaalgewicht meer dan 500 kg. Het jaar daarvoor was de toren met drie meter verhoogd tot 28 meter. Is de klok daarbij wellicht beschadigd? De grootste klok had binnenwerks een hoogte van 0,80 cm en een middellijn van 100 cm, de andere klok was slechts iets kleiner, namelijk respectievelijk 0,75 cm en 0,95 cm. Hoewel beide klokken waardevol zijn, kreeg in 1940 alleen de grootste klok van de Nederlandse regering het stempel, dat deze een kunstwerk was en niet uit de toren mocht worden verwijderd. De Duitse bezetter haalde in 1943 alleen de kleinste klok weg en die werd naar de smeltoven van Hamburg gestuurd. Het snelle einde van de oorlog was echter zijn geluk, want de klok is na de oorlog onbeschadigd op zwerftocht in Nederland in Tilburg

De kerk van Gorssel vóór 1928. Kerk aan de oostzijde van de toren

teruggevonden. Hij kon toen echter niet direct worden geplaatst, want in 1945 waren kerk en toren door een bombardement zeer ernstig beschadigd.
De kerk is van 1448 tot 1842 vijfmaal verbouwd. In 1842 werd er weer een ingrijpende verbouwing gepleegd en die was achteraf niet geslaagd. Het koor werd afgebroken en een dwarsschip gebouwd. Van de oorspronkelijke contouren was toen echter vrijwel niets meer terug te vinden en De Graaf spreekt van een wanproduct. Het mooie was er vanaf.
Elke verbouwing ging destijds gepaard met een kostelijke maaltijd en een stevig drinkgelag. Hoewel voor deze verbouwingen extra geld moest worden geleend zagen de markegenoten en de bouwers er niet tegen op om grote hoeveelheden drank achterover te slaan. In 1697 bedroegen deze kosten 41 gulden en 3 stuiver, naar hedendaagse begrippen een flink bedrag.
Vermoedelijk is de toren tussen 1663 en 1670 voorzien van een uurwerk. Omstreeks 1677 worden namelijk de eerste reparaties van dit uurwerk gemeld. Er deden zich echter regelmatig storingen voor en in 1685 besloot men om een schoonmaakcontract aan te gaan met een deskundige, eerst met meyster Berent en later met meyster Vincent Caspool uit Zutphen. De koster was belast

De vernielde kerk in 1945

met het dagelijks opwinden en gelijkzetten van het uurwerk. Dit laatste kon hij doen aan de hand van een aan hem verstrekte "sonnewyser". En zo bleef Gorssel bij de tijd.
In 1732 vernieuwde de beroemde klokkenmaker Rumpol uit Laren het slingerwerk. In 1911 werden uurwerk en slingerwerk vernieuwd door de firma Eysbouts te Asten.
Tijdens de Bataafse Republiek is in 1798 volgens Staatsregeling de gemeente Gorssel eigenaar van de toren geworden. Hoewel toren en kerk aan elkaar vast zijn gebouwd, zijn er dus twee eigenaren. De kerk is eigendom van de Hervormde gemeente te Gorssel.
In mei 1928 nam de kerkenraad het besluit om de kerk opnieuw te verbouwen en wel zeer grondig. Eigenlijk geen verbouw meer, maar na afbraak nieuwbouw. Alzo geschiedde en aan de noordzijde van de toren verscheen een nieuwe kerk. Helaas heeft die kerk er niet al te lang gestaan. In maart 1945 hebben geallieerde vliegers de kerk met toren zwaar beschoten. Men had namelijk te horen gekregen, dat door de Duitsers in de toren een radiozender was geplaatst. Men kwam tot een flink en effectief bombardement, na afloop was de kerk praktisch weggebombardeerd en was de toren zwaar beschadigd. Bij graafwerkzaamheden stuitte men toen op een fundament van veldkeien en dat was bijzonder.

De deurstijl van de kerk nà de herbouw in 1949, vol symboliek

Mogelijk waren deze deels gebruikt als fundament voor de oude kerk (die in 1928 was afgebroken), doch ook zouden deze veldkeien kunnen wijzen op een oude offerplaats. In de tijd van de kerkenbouw werden de nieuwe kerken vaak gebouwd op de plaats van zo'n offerplaats. Bij modern archeologisch onderzoek, zoals thans geschiedt, zou hierover wellicht opheldering zijn gekomen.
Na de oorlog werd voor de toren de in Gorssel wonende architect M. van Nieukerken (what is in a name?) ingeschakeld en voor het kerkgebouw Ir. A.J. van der Steur te Amsterdam. Toren en kerk werden beide weer in min of meer Gotische lijnen herbouwd. Hierbij zijn voor de klokkenstoel materialen (ijzer) van de startbaan van een V1 gebruikt. Beide klokken konden vervolgens weer worden geplaatst en doen sindsdien hun plicht. De twee klokken "lopen" op kogellagers en slingeren, luiden, hierdoor zeer licht en gemakkelijk en geven een heldere klank. De toren is nu omstreeks veertig meter hoog. Onderin hangt een bord met de spreuk "De toren weerstond der tijden nood."
In 1946 is de toren weer in gebruik genomen, de kerk volgde in 1949. Beide dienen de gemeenschap naar behoren. Grote verbouwingen zijn er niet meer geweest, alleen het normale onderhoud.
De middenstijl van de zware eikenhouten toegangsdeuren herinnert ons nog aan de oorlog. Architect Van Nieukerken heeft een stijl laten ontwerpen die onderaan de invasie op 10 mei 1940 aangeeft en bovenaan de bevrijding op 6 april 1945. De opmars der Duitse soldaten wordt voorgesteld door enige duivelse figuren die proberen de zuil te beklimmen. De levensdraad van Vrouwe Justitia dreigt te worden doorgeknipt, maar zij houdt de V van Victorie hoog. Daarboven staan de woorden "Soli Deo Gloria". Een meesterlijk aandenken aan deze oorlogsperiode.
En nu is dan de kerk opnieuw verbouwd, althans dat zeggen wij in de volksmond. Dit is echter niet juist, alleen de bijgebouwen zijn grondig herzien en vernieuwd. Toren en kerkgebouw zijn gebleven zoals het was, doch ten aanzien van de bijgebouwen, die de effectiviteit van de kerk mede bepalen, is de situatie geheel veranderd. Het aanzien van het geheel is anders en men gaat ervan uit , dat de effectiviteit van kerk en bijzalen is vergroot. Een grondig plan en een langdurige bouw zijn hieraan vooraf gegaan, doch eind april 2003 kunnen de lokalen en zalen in gebruik worden genomen. Eerst op vrijdag 25 april de officiële opening en op zaterdag 26 april wordt een zogenaamd Open Dag gehouden. Een ieder kan een kijkje komen nemen en is uitgenodigd.
Onze oudheidkundige vereniging De Elf Marken heeft ter gelegenheid hiervan samen met het kerkbestuur een expositie van foto's samengesteld, zodat toren en kerk voor ons gaan leven.

De geschiedenis van de kerk vertelt eigenlijk weinig van de overgang van Rooms Katholiek naar gereformeerd. Bijna de gehele zestiende eeuw is in beslag genomen door de tijd van de reformatie. Een triest dieptepunt was de beeldenstorm in augustus 1566. Hierover lezen wij echter allemaal niets inzake deze kerk. In Gorssel is het allemaal wat geleidelijk en gemoedelijk gegaan, althans wij lezen hierover weinig. Maar er was wel degelijk heel wat aan de hand. Graaf Johan van Nassau werd in 1578 tot stadhouder van Gelderland benoemd en hij wilde orde op zaken en rust in de provincie brengen. Op 29 januari 1582 verscheen in Zutphen het eerste plakkaat tegen de Roomse godsdienst, gevolgd door een oproep in 1583 dat de pastoors zich voor onderzoek moesten melden. Hierop is niet veel respons geweest, reden waarom deze oproep in dwingende vorm in 1596 werd herhaald: alle pastoors, die Gods woord niet conform de reformatie wilden verkondigen moesten worden afgezet.

In 1583 moesten zich voor de Hervormde classis in Zutphen voor onderzoek melden de pastoors Johan ter Cluijse van Gorssel en Gerrit Hofstede van Almen. Zij zijn echter niet gegaan en voerden hiervoor het volgende excuus aan: "omdat zij onder den viant gezeten en de doch alle daeghen in groot piricull ieres lijfs zijn en wanneer zij dan gereformeert waeren en souden zij niet een uere oeres lijves verzekert wezen." Het was hun dus te link om voor de commissie van onderzoek te verschijnen, zij waren nog meer Rooms dan aanhangers van de Reformatie. In 1598 is er sprake van een uit Groningen gekomen pastoor, Paulus Maes, en ook deze liet zich niet examineren in Zutphen. Ook hij werd afgevoerd, want ook van hem werd niets meer vernomen. Het was die tijd zeer roerig en gevaarlijk in Zutphen en omgeving. In Zutphen speelde zich een harde strijd af tussen Rooms en Reformatie. In 1572 trok Graaf Willem van den Bergh, zwager van prins Willem van Oranje naar Zutphen en zijn ongedisciplineerde soldaten hielden flink huis in het Zutphense. Aan het eind van dat jaar 1572, 12 november, kwam Alva met zijn Spaanse troepen in Zutphen en besloot om in één keer radicaal een einde te maken aan de reformatie en aan diegenen die deze nieuwe leer steunden. Hij verdacht alle Zutphenaren hiervan en het ongelooflijke geschiedde, want met honderden tegelijk werden de mensen afgeslacht en in de IJssel geworpen. De rest van de bevolking probeerde een goed heenkomen te zoeken, maar soms deed Alva kennelijk weer een goede vangst. De Hertog van Toledo heeft in dat jaar nog ongeveer 300 inwoners van Zutphen naar herberg De Moyl (de Muil) in Eschede gedreven en die in de bongerd opgehangen. Daarna heeft hij het

huis in brand gestoken. Omdat deze herberg ook werd gebruikt als vergaderplaats van de Marke ging toen tevens het aldaar aanwezige archief verloren. Het behoeft geen betoog, dat reizen in die periode grote risico's inhield en zeker voor pastoors en dominees. Elkeen had de kans in verkeerde handen te vallen en daarom was de angst van de Gorsselse pastoors nog niet zo verkeerd. In 1583 werd Zutphen weer ingenomen door de Spaanse troepen en die roofden alles wat los en vast zat. De bevolking vluchtte voorzover dat mogelijk was. De reformatie werd weer op achterstand gezet. In 1591 werd de stad definitief bevrijd en vanaf dit jaar kwam heel langzaam wat rust in de streek.

Gorssel werd vanaf 1598 bediend door een predikant uit Almen, dominee G. Bucherus. Met deze man bleek echter ook iets aan de hand, want hij werd om zijn levenswandel geschorst en afgezet. Hij werd in 1602 opgevolgd door dominee H. Brumanus. In 1603 kwam de reformatiekerk bij de classis Zutphen. Per 1613 werd de relatie met Almen verbroken en kreeg Gorssel een eigen predikant, de eerste in haar bestaan, dominee H. Fabricius.

Er is niets te vinden over een mogelijke Heilige aan wie de kerk eertijds was toegewijd. Dit was in die tijden zeker gebruikelijk, doch niets hierover. Het Bisdom Deventer vermeldt in 1725 in een "Beknopte Beschryving van de steden, dorpen en Burgten, Abdyen, Kloosters en Godshuizen etc"....."GORZEL. Dit dorp in 't Graafschap van Zutphen halfwege Zutphen en Deventer gelegen is van ouds Gurstlo genoemt geweest. De Parochiekerk in dewelke geen Vikaryen waren stond ter vergeevinge van den Graaf van Zutphen. In 't jaar 1571 stond hier als Pastoor Johan Stakebrand, Vikaris te Zutphen."

Echter de dagelijkse gang van zaken werd bepaald door de markegenoten van Eschede en Gorssel.

In 1682 hebben de families Van der Capellen van de Boedelhof en Van Coeverden van het Rijsselt samen een grafkelder ter grootte van omstreeks 18 m2 gekocht in de kerk. Eigenlijk stond Hendrick van Keppel, markerichter van Eschede en dus de meest invloedrijke man in de kerk, hier wat argwanend tegenover. Immers, twee vreemden uit een andere marke. Temeer toen beide heren vervolgens in de kerk een soort familiebank plaatsten. Markerichter Van Keppel kon dit niet aanvaarden en sloeg de bank stuk. Van der Capellen en Van Coeverden namen hiermede vanzelfsprekend geen genoegen en legden de zaak voor aan het Scholtengericht te Zutphen. Het Scholtengericht stelde, dat de markerichter "die gelibellierde turbel" moest repareren en zich van "diergelicke moest onthouden". Dit stuk werd bij afwezigheid van Van Keppel bete-

kend "aen de meyt Anna Maria"(concubine van Van Keppel) die het stuk aan haar heer zou overhandigen. Van Keppel herstelde niets, doch ging in verweer. Hij stelde voor om de kwestie voor te leggen aan de vergaderingen van de marken Eschede en Gorssel. Partijen accordeerden hiermede en legden de zaak dus voor oordeel voor aan de marken. Eerst kwam de marke Gorssel bijeen en die stelde, dat zij zich niet wilde mengen in deze kwestie. De marke Eschede confirmeerde zich een week later hieraan. Vermoedelijk is de beschadigde bank op een gegeven moment stilzwijgend verwijderd en zijn enige stoelen op kosten van de kerk geplaatst. De kwestie is vervolgens doodgebloed.
In de grafkelder zijn vanaf 1690 tot 1785 zestien leden van beide families bijgezet. Als laatsten zijn daar overgebracht Johan Derk Baron van der Capellen en zijn gemalin Hillegonda Anna Bentinck. Zij waren eerst bijgezet in de speciaal voor Johan Derk ontworpen veldtombe op de Gorsselse heide, doch zij werden vandaar na een eerste aanslag op de tombe in 1788 teruggeplaatst naar de kelder in de kerk. Onderzoek in 1928 en 1945 (verbouwingen) heeft aangetoond, dat in de kelder de resten van lichamen in verpulverde kisten aanwezig waren en men gaat er vanuit dat Johan Derk en zijn Anna aldaar zijn blijven rusten.
Op 8 maart 1694 heeft de kerk een speciaal kussen laten maken voor onze oude predikant, kost van karsey (een soort gekeperd laken), root vel, doeck, veren en maken te samen 3 gld. 7 st. In die periode was G. Reilingerus de predikant.
In 1704 werd "aen Anthony Spies betaelt voor een kooperen arm met een kaste, daer de santlooper in staet, en voor een santlooper op de predikstoel 9 gld. 12 st. Kennelijk mocht de preek niet te lang duren?
Op 20 juni 1734 zou de nieuwe predikant Ds Jacobus van der Spijk intrede doen in Gorssel. Men verwachtte nog al wat publiek en de kerkenraad kwam tot de volgende oplossing van het mogelijke ruimtegebrek: "Door de menigte der toehoorenden die van de omliggende steden en dorpen tot deze plegtigheid herwaerds waren opgekomen, is deselve buiten de kerk onder de bloten hemel verrigt en wel in het bysonder op de kerkhof aan de suidsyde, alwaer op twe biertonnen een deure gelegt en voor deselve een ladder in de grond gegraven wierde, op welks bovenste sportel een plankjen genagelt was, hetgeen de Predikstoel met de lessenaer uitmaekte". Ik neem aan dat deze oplossing heel bijzonder is geweest en dat de intrede doende dominee echt verrast is geweest. Herhaling van een dergelijke oplossing van het ruimteprobleem heeft zich bij mijn weten niet meer voorgedaan. Wel worden er

tegenwoordig soms stoelen bijgezet en dat geldt trouwens ook voor de kerk in Epse.
In 1834 kreeg de kerk een zilveren Avondmaalservies van J. van Huet en zijn vrouw W.M. Lebbink ter gelegenheid van hun 50-jarig huwelijksfeest. Het servies bestond uit: ovale schotel, wijnkan, twee bekers, tafellaken met twee bijpassende servetten.
De kerk was dus niet toegewijd aan een of andere heilige, doch kreeg in de loop van haar bestaan wel te maken met menselijke invloeden, die "voor wat hoort wat" wensten. Voor zover mij bekend hebben thans geen leden van de hervormde kerk vaste plaatsen of eigen banken. Deze problemen zijn verleden tijd.
Tot slot moge ik u allen nogmaals wijzen op de expositie die kerkbestuur en onze vereniging hebben ingericht in het vernieuwde bijgebouw van de kerk. Een bezoek meer dan waard op vrijdag 25 en/of zaterdag 26 april 2003.
U bent van harte welkom.

Bronnen:
Uit Gorssel's Verleden, J. de Graaf
Kerkgeschiedenis van de Graafschap, E.J. Demoed
Archief 1957, J. de Graaf
Ons Markenboek en eigen archief

Nà de verbouwing bijgebouwen 2003

GEVELSTENEN (10)

Werkgroep genealogie

In oud-Harfsen stond in 1421 al een boerderij met de naam "Azink" of "Avesinck". Deze vertegenwoordigde in de markeboeken van Harfsen een 1/2 ware. In latere jaren is de weg langs de boerderij vernoemd naar deze boerderij en deze heet nu Azinkdijk.
In de gebouwen bevinden zich twee gevelstenen, een met de initialen L.K.L.-E.D.W. 1876 en de andere met het jaartal 1883.
In het achterhuis van het hoofdgebouw bevinden zich vijf stel gebinten van behoorlijke afmetingen wat betreft breedte en hoogte met hierin het jaartal 1897. Dit was de laatste grote verbouwing die heeft plaats gevonden, voor die tijd was het ook al een grote boerderij. De boerderij bestond verder uit een overdekte vaaltstal en een grote schuur, aaneen gebouwd. Dan stond er nog een gebouwtje dat dienst deed als slachterij. In het voorhuis bevindt zich een grote kelder, die dienst deed als voorraadkelder en spekkelder.
In 1494 was Werner Aeffesinck eigenaar en in 1646 Berent Weeninck. Voor de daaropvolgende periode is de eigenaar niet te vinden. In 1832 wordt D. ten Bosch, rentmeester van het Burgerweeshuis in Zutphen, als eigenaar genoemd. Het bedrijf had toen een behoorlijke omvang, namelijk zeven koeien, twee paarden en dertig stuks schapen. Het bedrijf werd gedreven door de familie Azink en wel vijf generaties lang, namelijk van 1720 tot 19 februari 1876. Op die datum vertrok Derk Azink met vrouw en zeven kinderen naar Vorden.
Op 24 februari 1876 kwam vanaf de boerderij "Stokhaar" de familie Klein Lebbink op 't Azink wonen, met als hoofd Lammert Klein Lebbink, geboren op 1 februari 1822 en overleden op 2 mei 1887, met zijn vrouw EverDina Wunderink, geboren op 17 juli 1821 en overleden op 30 januari 1901. De familie Klein Lebbink had inmiddels de boerderij gekocht. De gevelstenen zijn dus afgeleid van de namen van deze personen.
Lammert Klein Lebbink was een man van aanzien, gemeenteraadslid van Gorssel en enige tijd wethouder. Naast zijn werkzaamheden als landbouwer kocht Lammert Klein Lebbink varkens op bij de boeren, slachtte ze, verkocht en exporteerde spek en vlees.
Zijn zoon Gerrit Jan, geboren op 27 mei 1854 en overleden op 1 oktober 1926, trouwde op 8 maart 1882 met Engelberta Maria

Groot Hulze, geboren op 8 januari 1855 en overleden op 26 november 1930, en trok bij zijn ouders in. Na het overlijden van zijn vader zette hij het bedrijf voort. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren.
De oudste dochter Lammerdina huwde op 18 mei 1923 met Herman Kalfsterman. Het paar bleef bij de ouders van Lammerdina wonen. Lammerdina overleed op 24 juli 1928. Het huwelijk was kinderloos gebleven. Herman bleef lange tijd ongehuwd, terwijl eerst het huishouden gedaan werd door zijn schoonmoeder en later ongeveer tien jaar lang door zijn moeder, uiteraard bijgestaan door personeel. Herman hertrouwde in 1951 met Arnolda Cornelia Idzerda. In 1961 verkocht hij de boerderij aan J.E. van Stockum en ging hij met zijn vrouw aan de overkant in een nieuw gebouwde bungalow wonen.
De jongste zoon Lambertus zette de slachterij voort en bouwde aan de Dorpsstraat een slachterij met winkel.

Boerderij Azink met overdekte vaaltstal met jaartal 1883 en schuur met sluitsteen en de initialen LKL - EDW 1876

ONZE OORLOGSGRAVEN

W. van de Kamp

Na de Tweede Wereldoorlog stonden overwinnaars en overwonnenen, naast de grote problematiek van leed en verdriet en verwoesting en dus voor de wederopbouw ook voor de enorme taak om orde en inzicht te scheppen in het aantal landgenoten, dat tijdens die oorlog overal in de wereld om het leven is gekomen. Naast onze eigen burgers hadden wij in Nederland vele doden onder de geallieerde soldaten en uiteraard ook onder de Duitse soldaten.
Vooral deze laatste groepen, de gesneuvelde en her en der (tijdelijk) begraven soldaten, waren een probleem dat wij in Nederland niet kenden. De landen om ons heen hadden in en na de Eerste Wereldoorlog, de grote oorlog, hiermee al ervaring opgedaan, doch in Nederland wist men niet direct hoe deze zaak aan te pakken. Natuurlijk kwam er een goede oplossing, doch hierover later.
In onze gemeente Gorssel waren gedurende de oorlog veel vliegtuigen neergestort. De daarbij omgekomen geallieerde vliegers waren op ons kerkhof begraven, zoals in bijna alle gemeenten het geval was. De omgekomen Duitse soldaten werden in het begin van de oorlogsjaren nog naar hun steden en dorpen in Duitsland gebracht, doch als snel leverden deze transporten ongelooflijk grote logistieke en demoraliserende problemen op. De Duitse soldaten werden in eigen regie door de Duitse autoriteiten op enige plaatsen in Nederland begraven. Hieraan werd weinig tot geen bekendheid gegeven. Het aantal Duitse slachtoffers in de gemeente Gorssel is later ook niet bekend geworden, doch het moeten er vele zijn geweest. Vanaf midden 1944 was de strijd beland op Nederlands grondgebied en tot aan de bevrijding in mei 1945 (in onze gemeente begin april) is die strijd hevig geweest. In het zuiden van ons land en bij Arnhem en Nijmegen is harde strijd geleverd en hebben velen, aan beide kanten, het leven gelaten. Na de oorlog kon men op verschillende plaatsen in het land houten kruisen zien staan, daar lag weer iemand begraven. Bij huize Het Elger te Almen was zelfs een kleine Canadese begraafplaats ingericht, overal waren de doden begraven. Dit kon natuurlijk niet zo blijven en zo stelden Nederland en de buitenlandse regeringen orde op zaken. Ieder land had of stelde hiervoor eigen regels op.
De Amerikaanse gesneuvelde militairen werden in eerste instantie begraven op grote Amerikaanse begraafplaatsen zoals bijvoorbeeld in Nederland bij het Limburgse dorp Margraten. De nabestaanden konden echter verzoeken om het stoffelijk overschot van hun dierbaren over te brengen naar het geboorteland en hun vroe-

Tijdelijke begraafplaats Canadezen in de tuin van 't Elger te Almen 1945

Geallieerde vliegers op de begraafplaats te Gorssel

gere woonplaats. Zo zijn vele soldaten in de loop der jaren opgegraven, overgebracht naar de Verenigde Staten en aldaar herbegraven. In Margraten rusten nu nog ruim 8.000 Amerikanen.
De Canadese militairen werden, althans hier in Nederland, eveneens samengebracht op grote Canadese begraafplaatsen, zoals bijvoorbeeld in Holten (1.400), Groesbeek (2.600) en Bergen op Zoom (1.100).
De Engelse autoriteiten hadden de regel om hun omgekomen militairen blijvend te begraven op de plaats waar ze gesneuveld waren. Zo zijn er bijna op elke begraafplaats in Nederland wel enige Engelsen begraven. Deze begraafplaatsen zijn aangeduid en voorzien van een register. Ook zijn er een aantal kleine Britse begraafplaatsen, verspreid over ons land. Voorts zijn in ons land gedurende de oorlogsjaren op vele begraafplaatsen de omgekomen vliegers begraven, zo ook op de begraafplaats van Gorssel aan de Zutphenseweg. Verder liggen in ons land nog vele soldaten van andere nationaliteiten begraven, zoals Polen, Russen en Belgen. Bij Amersfoort zijn op de begraafplaats Rustoord vijftien nationaliteiten begraven, militairen, gevangenen uit kampen, verzetsstrijders, politieke gijzelaars en onderduikers. De in 1940 gesneuvelde Nederlandse soldaten liggen veelal begraven op de Grebbeberg bij Rhenen. Aangevuld tot na de oorlog liggen hier thans meer dan 750 strijders begraven.
Zoals gezegd werden de Duitse militairen die in Nederland zijn gesneuveld tijdens de oorlogsjaren zoveel mogelijk in Duitsland zelf begraven. In die hectische tijd gebeurde het echter meermalen dat hiervoor geen gelegenheid was en zo werden dan ook Duitse militairen op de begraafplaatsen in geheel Nederland begraven. In het laatst van 1944 en het eerste halfjaar van 1945 waren er zoveel gesneuvelden dat men nauwelijks raad wist met al die stoffelijke overschotten. Het front verplaatste zich in onze richting en daardoor liep het aantal doden gigantisch op. Overal waren primitieve graven gemaakt.
Na de oorlog besloot de Nederlandse regering om een centrale begraafplaats alleen voor Duitse soldaten in te richten. Vanaf 15 oktober 1946 begon de Nederlandse Gravendienst met herbegraven van verspreid liggende soldaten op de speciaal aangelegde rustplaats nabij het dorp IJsselstein in De Peel, een terrein van omstreeks 28 ha ten zuidwesten van Venray. Meer dan 31.000 Duitse soldaten liggen daar begraven. In 1976 sloten de regeringen van de toenmalige Bondsrepubliek Duitsland en Nederland een overeenkomst voor de zorg voor deze graven en per november 1976 droeg de Nederlandse regering het oorlogskerkhof over aan de Bondsrepubliek. Deze droeg op zijn beurt het onderhoud op aan

de sinds 1919 bestaande Volksbund Kriegsgräberfürsorge te Kassel. Deze organisatie functioneert ongeveer op de wijze van onze latere Oorlogsgravenstichting. Beide stichtingen hebben over en weer thans een goed contact.
In Nederland had men na de oorlog geen ervaring hoe deze zaak op te lossen. Nederlandse doden lagen behalve in Nederland ook in vele landen in Europa en zelfs ver daarbuiten. Wel bestond er onder het ministerie van Oorlog een Dienst Identificatie en Berging.
In 1946 kwam de reserve luitenant-kolonel dr. A. van Anrooy, medicus in Eindhoven, op dienstreis in Engeland in contact met de Imperial War Graves Commission te Londen, opgericht in 1917. Deze commissie had tot taak om de gesneuvelde Engelsen in kaart te brengen en hun graven te regelen en te verzorgen, waar ook ter wereld. Zij hadden derhalve al ervaring opgedaan tijdens en na de Eerste Wereldoorlog.
Met dit voorbeeld voor ogen reisde overste Van Anrooy terug naar Nederland, projecteerde dit op ons land met haar eigen slachtoffers verspreid over de gehele wereld , besprak dit in kleine kring en maakte op verzoek van prins Bernhard een blauwdruk voor Nederland.
Natuurlijk kreeg dit idee steun in brede kring en instellingen als Het Rode Kruis, vertegenwoordigers van het verzet en organisaties van oud-gevangenen drongen bij de verschillende ministeries aan op steun en gelden.
Het verdriet over de gesneuvelden en het respect voor de doden was van dien aard, dat binnen de kortste keren ook in ons land een organisatie werd opgericht om dit probleem op eenzelfde wijze als in Engeland aan te pakken en op te lossen.
Op 13 september 1946 werd de Oorlogsgravenstichting (OGS) opgericht , die onder koningin Wilhelmina als beschermvrouwe en met prins Bernhard als erevoorzitter voortvarend aan het werk ging.
De stichting koos zich als doel "het aanleggen, inrichten, in stand houden en verzorgen van graven en erevelden, waar ook ter wereld, van na 9 mei 1940 gevallen militairen van de Nederlandse krijgsmacht en van Nederlandse burgers die, hetzij metterdaad de vijand bestrijdende, dan wel ten gevolge van hun handelingen of houding tegenover de vijand, het leven hebben verloren."
Helaas kwam de initiatiefnemer dr. Van Anrooy eind 1946 bij een verkeersongeluk om het leven en kon hij derhalve geen kennis nemen van het succes van deze Oorlogsgravenstichting. Zijn echtgenote, mevrouw H.G. van Anrooy-de Kempenaer was gedurende

vijfentwintig jaar presidente van de stichting. De huidige president is Jhr. mr. H.A. van Karnebeek.
Begonnen werd met het in kaart brengen van alle oorlogsslachtoffers. Een groot aantal vrijwilligers was hiervoor aan het werk en zo ontstond langzamerhand een lijst van die slachtoffers, een necrologie.
Klein begonnen werd die taak steeds zwaarder en omvangrijker, omdat in de loop der jaren ook de gesneuvelden in voormalig Nederlands Indië en Korea erbij kwamen, evenals nog een aantal elders ter wereld.
In 2002 spreekt men over een aantal van 50.000 Nederlandse oorlogsgraven verspreid over de hele wereld, op speciaal daarvoor ingerichte erebegraafplaatsen of gewoon op begraafplaatsen van dorpen en steden, in totaal in meer dan 55 landen.
Van omstreeks 125.000 slachtoffers is de juiste plaats van begraven niet bekend, op zee, in massagraven in concentratiekampen, gecremeerd in kampen en zogenaamd vermist. Hun namen staan vermeld in 42 gedenkboeken die worden bewaard en ter inzage liggen in de kapel van het ereveld Loenen op de Veluwe.
In Nederland zijn twee van dergelijke erevelden, op de Grebbeberg met ruim 750 (voornamelijk militaire) graven en in Loenen met meer dan 3.500 graven van militairen, verzetsstrijders, politieke gevangenen en slachtoffers die gedwongen tewerk waren gesteld in Duitsland. In de laatste jaren zijn er ook slachtoffers begraven van vredesmissies van de Verenigde Naties.
De erebegraafplaats Loenen werd op 18 oktober 1949 officieel door prinses Wilhelmina geopend. Al eerder was men op deze begraafplaats met inrichten en begraven van oorlogsslachtoffers begonnen. In Loenen heeft men gekozen voor kleine liggende stenen. Ook hier liggen mensen uit Gorssel begraven.
Voor het onderhoud van de graven in Loenen en op de Grebbeberg heeft de Oorlogsgravenstichting een vaste staf in dienst. Voor de her en der in Nederland verspreid liggende 7.000 Nederlandse en omstreeks 8.000 geallieerde graven heeft de stichting een technische dienst beschikbaar, die overal ingezet kan worden. Zij worden hiervoor geadviseerd door plaatselijke consuls.
Op de begraafplaats in Gorssel staan dertig zerken van omgekomen geallieerde vliegers, ook deze worden onderhouden door de Oorlogsgravenstichting. Hun nationaliteiten zijn: tien Canadezen, achttien Engelsen, een Nieuw-Zeelander en een Australiër. Hun leeftijden variëren van 20 tot 34 jaar. De graven van deze vliegers waren tot voor kort wel wat erg bebost. De destijds geplante coniferen waren zo groot geworden, dat de opschriften op de stenen niet meer te lezen waren. Na overleg tussen de consul van de

gemeente Gorssel, de heer M.F. Lubbers, onze secretaris en de OGS heeft deze laatste instantie intussen ingegrepen, zodat de stenen weer keurig hun taal kunnen spreken.
Er is nog één enkel graf, dat ook geheel door de Stichting wordt onderhouden en dat is het graf van H.J. Beltman, die is overleden in het werkkamp van Lippendorf. Zijn graf heeft bijna dezelfde steen als die van de vliegers: een standaardsteen met aan de bovenzijde het embleem van de Nederlandse Leeuw.
Verder zijn verspreid over ons land nog verschillende kleinere begraafplaatsen waar slachtoffers uit de oorlog zijn begraven. Uiteraard zijn er verder in het land veel gedenkstenen en monumenten opgericht, zoals ook op de begraafplaats in Almen.
De overige slachtoffers uit de oorlog rusten in zogenaamde particuliere graven die in beheer en onderhoud zijn van gemeente en/of familie. De Stichting, voorzo ver zij op de hoogte is, houdt deze graven overigens wel in het oog, teneinde te voorkomen dat die graven verloren gaan door slecht onderhoud of ruiming.
De Oorlogsgraven stichting bemoeit zich niet met zogenaamde veldgraven. In onze gemeente is het veldgraf van William Hurrell aan de Lindeboomweg nabij boerderij De Springop dus niet opgenomen als object voor hun technische dienst. Het onderhoud van dit graf met veldkei wordt verzorgd in overleg met onze vereniging door de gemeente Gorssel.
Hoe is het dan verder in Gorssel geregeld en om welk aantal graven gaat het dan?
In de periode van de Tweede Wereldoorlog zijn 144 personen uit Gorssel om het leven gekomen, gefusilleerd door de Duitsers, vermoord in de concentratiekampen in Duitsland, getroffen bij bombardementen, door scherven of rondvliegende kogels of gedood door een landmijn. Van onze eigen inwoners zijn er 122 om het leven gekomen, van wie er 23 zijn omgekomen in concentratiekampen in Duitsland. De meesten van hen zijn op de begraafplaatsen van onze gemeente, in Gorssel en Almen, begraven, als particulier en in familiesfeer, en dus niet in een officieel graf van de Oorlogsgravenstichting. Hun graven worden door de eigen familie onderhouden en in stand gehouden zolang de leges aan de gemeente worden betaald. Voor de slachtoffers van de septembermoord 1944 is een speciaal monument opgericht Er zijn ook doden elders in het land begraven of in latere jaren herbegraven.
Waar het helemaal mis lijkt te gaan, springt de gemeente in of zoals in het geval van Johannes Bielderman te Almen onze eigen vereniging De Elf Marken. Hij is begraven in een particulier graf en er zijn geen nabestaanden die de grafrechten en dergelijke

betalen. Zijn graf dreigde geruimd te worden, totdat leden van onze vereniging dit in de gaten kregen en de zaak bij de gemeente en ons aanhangig maakten. Het graf staat thans op onze naam en wij staan borg voor handhaving van het graf.
Het graf van Ynze Dikkerboom en Tine van Heesch in het bos aan de Schepersweg te Harfsen wordt niet door de Oorlogsgravenstichting onderhouden, wel krijgt het een regelmatige observatie. Dit graf wordt in principe door de gemeente Gorssel onderhouden, de laatste jaren respectvol bijgestaan door de Beatrixschool in Harfsen, die het graf heeft geadopteerd.
De Oorlogsgravenstichting werkt op enige terreinen samen met de eerder genoemde Engelse Commonwealth War Graves Commission. Er zijn onderhoudsafspraken voor Nederlandse graven op drie erebegraafplaatsen in Thailand en Birma. Hier liggen voornamelijk Nederlanders die stierven tijdens de aanleg van de Birmaspoorweg. Van de omstreeks 80.000 tot 100.000 doden zijn er 3.000 uit Nederland. De Nederlanders zijn begraven op Thanbyuzayat in Birma (621), op Kanchanaburi (1896) en op Chungkai in Thailand (313).
De andere erevelden in Indonesië zijn alle (in later jaren) geconcentreerd op het eiland Java. Het zijn er zeven, namelijk Ancol bij Tandjong Priok, Menteng Pulu bij Djakarta (hier liggen begraven B.J. Nijhof en G. Visser), Leuwigajah bij Cimahi nabij Bandoeng (H. Poesse), Kalibanteng en Candi bij Semarang (J.O. Spierenburg), Kembang Kuning bij Surabaya (J. Bruggink en L. Wichman) en Pandu bij Bandung. Voor nabestaanden is het mogelijk om via de Oorlogsgravenstichting bloemen op de graven te laten leggen. Desgewenst wordt dan een foto van het graf met het bloemstuk opgestuurd. Voor (voormalig) Birma is dit helaas niet mogelijk.
Op 16 mei 2001 is op onze begraafplaats te Gorssel een gedenksteen voor de zes hier genoemde gesneuvelde militairen onthuld.
Hoewel de Oorlogsgravenstichting gesubsidieerd wordt door het Rijk rekent men toch ook op geldelijke steun van de burgerij. Dit kunt u doen via schenkingen en legaten, doch ook door het aangaan van het lidmaatschap. Dit laatste kost u slechts minimaal € 12,- per jaar. U ontvangt in dat geval het jaarlijkse prachtig uitgevoerde verslag met vele kleurenfoto's.
Informatie over een en ander kunt u krijgen bij het hoofdkantoor van de Oorlogsgravenstichting, Zeestraat 85, 2508 CR te Den Haag of via Antwoordnummer 944, 2508 VD te Den Haag.
Wij bevelen uw actieve steun aan de stichting die de graven van onze doden verzorgt van harte aan.

OORLOGSGRAF H.J. BELTMAN TE GORSSEL

W. v.d. Kamp

Op de algemene begraafplaats te Gorssel ligt begraven Hendrik Jan Beltman, geboren op 13 augustus 1922 te Gorssel en overleden op 22 november 1944 in het ziekenhuis te Borna (Duitsland).
Op de steen staat vermeld dat het een graf is van het Koninkrijk der Nederlanden. De grafsteen is van eenzelfde soort steen als die van de graven van de Oorlogsgravenstichting. Deze stichting onderhoudt het graf dan ook. Hendrik Beltman is gestorven aan ondervoeding, dysenterie en tbc, totale uitputting.
Wie is nu eigenlijk Hendrik Beltman, waarom was hij gearresteerd en naar Duitsland overgebracht en waarom kreeg hij een speciaal oorlogsgraf van het Koninkrijk der Nederlanden?
Hendrik was de zoon van landbouwer Willem Beltman, geboren op 27 maart 1899 te Laren en Christoffelina Braakhekke, geboren op 25 juni 1903 te Gorssel. Zij zijn respectievelijk overleden in 1985 en 1970. Hun boerderij stond op perceel G-530, thans Lindeboomweg 5 te Gorssel.
Volgens broer E.J. Beltman van de Joppelaan te Gorssel was de naam van de boerderij "De oude Galette". Binnen de familie Beltman wordt altijd gesproken van de Galette. Echter aan de Flierderweg (pand Samberg) heet ook een boerderij "De Galette"; de vroegere bewoners zouden familie zijn van de Oude Galette. Thans woont er familie van Beltman aan de Zutphenseweg (nabij Quatre Bras) en die hebben hun huis genoemd "De nieuwe Galette". Dus hebben wij nu drie Galettes. Onderzoek in de gemeentearchieven geeft aan, dat er vroeger alleen sprake is geweest van De Galette aan de Flierderweg. Wel is het mogelijk, dat binnen de families Beltman, Braakman en Van de Mey gesproken wordt over de oude Galette, doch dat zou dan gegrond zijn op oude familiebanden en eigenaar zijn/worden van elkaars gronden. Vermoedelijk is het een naam die is overgebleven uit de Franse tijd rond 1800. De naam betekent letterlijk vertaald: koekje of scheepsbeschuit. Als volkstaal of soldatentaal, bargoens, betekent het echter ook wel "geld" en dat zou kunnen duiden op een toenmalig betaalkantoor voor de Franse troepen. Ook zegt men wel eens dat de volksmond een mooi huis een chalet (Zwitsers landhuis) noemde, doch de eerste oplossing lijkt mij aannemelijker. In Gorssel zijn meerdere Franse namen uit die tijd, rond 1800, afkomstig.

H.J. Beltman
geboren 13 augustus 1922
overleden 22 november 1944

Hendrik was de oudste zoon in een gezin met zeven kinderen, vijf jongens en twee meisjes. Hij zou later de boerderij overnemen en werkte daarom samen met zijn vader op het bedrijf.
Halverwege de oorlog moest hij zich melden voor werk in Duitsland en dat wilde hij niet. Na enige bedreigingen dook hij onder en sliep hij 's nachts in een oude paardenschuur bij de spoorbaan aan de Flierderweg. Hier sliep ook H.J. Hekkelman van boerderij De Prins, daar vlakbij. Deze was om dezelfde reden ondergedoken, de Duitsers zochten ook hem voor transport naar Duitsland. Hendrik Jan sliep ook veel bij de buren, op de boerderij van de familie Nijkamp. Eigenlijk was dit in de buurt ook wel enigszins bekend geworden. Mogelijk is hij daarbij ook gezien door aldaar in de omgeving wonende landwachters. Er was daar een beruchte en actieve groep landwachters, die officieel fungeerden als hulppolitie, werkzaam. Zij stroopten, meestal vanuit een café, land en dorp af naar onderduikers.
Overdag werkte Hendrik Jan gewoon op de boerderij en op het land. Mogelijk dat hij ook wel eens iets deed, dat de Duitsers niet welgevallig was, maar een duidelijke verzetsman was hij niet. In die laatste periode schijnt er bijvoorbeeld wel brandstof te zijn afgetapt uit een neergestort vliegtuig,

maar het is niet geheel bekend geworden of ook Hendrik hierbij betrokken was.
Op 1 juni 1944 was zijn jongere zus Willy jarig en dat werd 's avonds in kleine kring thuis gevierd. Om een uur of 11 adviseerde zijn vader hem om te vertrekken naar zijn schuilplaats in de verscholen paardenstal, doch Hendrik wilde graag weer eens thuis slapen in zijn eigen bed. En alzo gebeurde.
Omstreeks 24.00 uur werd er aan de deur geklopt door een stel Hollandse landwachters en aan arrestatie viel niet te ontkomen. In eerste instantie lieten zij een jongere broer (E.J. Beltman, 14 jaar) uit bed stappen, doch al gauw hadden zij in de gaten dat er nog een oudere broer moest zijn. En zo werd Hendrik door een toeval (òf was het verraad) door landwachters uit Almen en Gorssel gearresteerd. De boerderij was geheel omsingeld. Hendrik is toen afgevoerd naar Zutphen en vandaar naar het Huis van Bewaring in Arnhem gebracht. Later bleek, dat diezelfde landwachters eerst naar de boerderij van Nijkamp waren geweest voor de vangst van Beltman. Mevrouw Nijkamp heeft die gasten van de deur kunnen houden en gezegd, dat hij daar niet sliep. Zij geloofden mevrouw Nijkamp niet en dreigden haar mee te nemen voor nader onderzoek en verhoor. Dit ging op het laatste moment niet door. De landwachters waren hierover even verdeeld. Kennelijk hadden zij geen bevel tot huiszoeking en na deze woordenwisseling aan de deur zijn zij weer vertrokken, op weg naar de boerderij van Beltman, zoals later bleek. Daar was het dus raak, Hendrik Jan werd gevangen genomen. Ook brachten de landwachters die nacht nog een bezoek aan het huis van Bruggeman om ook daar een zoon op te halen. Gelukkig was deze jongeman elders ondergebracht en zijn vader vertelde de landwachters, dat hij niet beter wist dan dat zijn zoon in Duitsland werkte. Zoon Bruggeman ontsnapte dus toen.
Hendrik is vervolgens overgebracht naar Kamp Amersfoort. Vanuit Amersfoort kregen de ouders bericht, dat hij daar in het kamp zat en men stelde de familie in de gelegenheid om hem eten en warme kleren te brengen. Hij zou later op transport naar een werkkamp in Duitsland worden gesteld. Toen zijn vader en moeder hem in Amersfoort spraken bleek, dat hij in de gevangenis te Arnhem een heel bijzondere ervaring heeft gehad, die gelukkig begon doch slecht eindigde.
Wat was het geval? In het Huis van Bewaring was onder anderen de verzetsman Zwarts uit Oosterbeek gevangen en hij zou uit voorzorg door de verzetsgroep van LKP-leider L. Scheepstra (Jelt of Bob) door Johannes ter Horst (die een maand eerder de Koepelgevangenis te Arnhem had gekraakt en daar de bekende

ds F. Slomp had bevrijd) worden bevrijd. De overval en bevrijding gelukte en niet alleen de heer Zwarts werd bevrijd, maar ook nog eens 56 andere gevangenen. Onder hen bevond zich ook Hendrik Beltman. Lang heeft hij echter niet van zijn vrijheid kunnen genieten, want korte tijd later werd hij door SS-ers met honden weer gesnapt. Hij had zich op kousenvoeten in de bosjes verstopt. Dit is een viertal gevangenen overkomen; het grootste gedeelte is echter ontsnapt en elders ondergedoken.
(Johannes Ter Horst, geboren op 1 april 1913 te Enschede, is op 22 september 1944 nabij Almelo bij een vuurgevecht om het leven gekomen. Na de oorlog werd hem postuum het Verzetskruis toegekend. Deze hoge onderscheiding is slechts aan 94 Nederlanders toegekend, 93 postuum en één (de heer Gerard Tieman) bij leven. Deze was overigens ernstig gewond en invalide.)
Dus was Hendrik opnieuw in Duitse handen en werd, zoals vermeld, op transport gesteld naar het Polizeiliches Durchgangslager Kamp Amersfoort. Dit kamp was een politiegevangenis die onder bevel stond van de Sicherheitspolizei en Sicherheits Dienst te Den Haag.
Na ongeveer veertien dagen is hij met een grote groep onderduikers per trein afgevoerd naar Duitsland. Zij moesten daar in het arbeidsproces de Duitse werknemers vervangen, die allemaal als soldaat waren opgeroepen. Om de economie en de oorlogsindustrie gaande te houden moesten vrouwen en gevangenen vrijwillig of gedwongen in de fabrieken werken. Zo hield men de zaak nog enigszins op de been, terwijl de miljoenen Duitsers elders als soldaat aan het front zaten of inmiddels gesneuveld waren. Meestal werden die gedwongen werknemers ook nog slecht behandeld en dat was zeker het geval in kamp Lippendorf en later in kamp Peres.
Hendrik werd geplaatst in een met prikkeldraad omgeven tentenkamp nabij Böhlen/ Lippendorf, een eindje ten zuiden van de grote stad Leipzig. Hier werden zij schofterig bewaakt door Duitsers en door Wit-Russen, overlopers naar het naziregime. Deze bewakers schuwden de knuppel niet en menige gevangene werd op die manier "behandeld". Hier was grotelijks sprake van misdadig optreden tegen onschuldigen. Het haar ging eraf en zij kregen speciale werkkleding met de letters AEH (Arbeits Erziehungs Häftling) op de rug. Zij waren duidelijk als gevangenen herkenbaar. De gevangenisbevolking bestond aanvankelijk uit sterke jongens, goed doorvoed, kersvers uit Nederland (en andere landen) aangevoerd. En daar waren ze maar wat blij mee, want voor hun eigen bestwil en opvoeding moest er hard gewerkt worden. Per slot van rekening

was het daar een opvoedings- en werkkamp: twaalf uur per dag en aansluitend twaalf uur per nacht, gedurende zes dagen per week. Op zondag was men vrij!
Men had een vies en hard werk voor de gevangenen, in eerste instantie het delven van bruinkool uit een zogenaamde oppervlakte mijn, alles werd afgegraven tot een diepte van ongeveer 25 meter. Verder was er zwaar werk bij de verwerking in de chemische industrie, waar van bruinkool briketten gas en elektriciteit werd gemaakt. De fabriek, Aktiengesellschaft Sächsische Werke te Böhlen-Lippendorf, was gebouwd in de jaren twintig van de vorige eeuw. In de oorlog maakte de fabriek voornamelijk synthetische benzine en was daarmede van groot belang voor de Duitse luchtmacht. Er waren omstreeks twaalf van die fabrieken waar synthetische benzine voor oorlogsdoeleinden werd vervaardigd. Ongeveer 70 % van de brandstof voor de Luftwaffe kwam uit die fabrieken. Het is duidelijk, dat Hitler deze fabrieken graag in productie wilde houden. Het was in de mijnen en in de fabriek, waar vaak een vieze en benauwde gaslucht hing, gevaarlijk werken. Dit gevaar werd nog vergroot door de gerichte en precisieluchtaanvallen door Amerikaanse bommenwerpers. De USAAF begon hiermede in 1944 en ging door tot het einde van de oorlog. Zij hadden een speciale strategie ontwikkeld voor deze precisiebombardementen in geheel Duitsland. Onlangs had ik een gesprek met de heer H. Elbrink uit Vorden, die eveneens als jongeman was opgepakt en naar Lippendorf was overgebracht. Hij is nog steeds onder de indruk van deze precisieaanvallen en de juiste doelgerichtheid van deze Amerikaanse vliegers. Van mei 1944 tot maart 1945 zijn hier meer dan 11.000 zware bommen op en rond de fabriek gevallen. De bewakers vlogen bij luchtalarm als eersten de schuilkelders in, waardoor er voor de gevangenen nauwelijks meer plaats was. Bovendien werden zij meestal het open veld in gestuurd om rookbommen, gevulde olievaten, tot ontploffing te brengen om op die manier de vliegers te misleiden. De Duitsers noemden dit "Nebel" afweer. De gevangenen moesten in die tijd vrijwel elke dag eerst puin ruimen en leidingen en dergelijke herstellen, voordat het gewone werk kon worden hervat. De fabriek heeft ondanks de beschadigingen bijna niet stilgelegen. Elke keer slaagde men erin om de productie weer op te starten en daarom bleven de gevangenen daar ook tot het einde van de oorlog in april 1945. Hoewel bevrijd door de Amerikanen kwam dit deel van Duitsland in Oost-Duitsland te liggen onder Russische invloedssfeer. In die laatste fase van de oorlog werden grote steden verder in Duitsland als Berlijn, Leipzig en Dresden door de Engelsen aangevallen.

Dresden is op een steenworp afstand van Borna gelegen en werd op 13 en 14 februari 1945 eerst door 773 Engelse Lancasters en later nog door 527 Amerikaanse Vliegende Forten van de aardbodem weggevaagd. Hierbij werden zij begeleid door zo'n 900 jachtvliegtuigen. Dit moet men in het gevangenenkamp van Peres duidelijk hebben gezien. De vliegers spraken erover dat de vuurzee op 160 km afstand al te zien was. In de stad ontstond een vuurstorm van omstreeks 1000 gr. Celsius.
De fabriek werd in 1945 onteigend en pas in 1952 teruggegeven aan de rechthebbenden. Er volgden toen de eerste naoorlogse investeringen en de fabriek werd opnieuw ingericht. De fabriek heeft na de hereniging met West-Duitsland opnieuw aanpassingen ondergaan, is voor deze tijd wederom gemoderniseerd als chemische fabriek en voorziet nu onder andere de stad Leipzig van elektriciteit. Er werken nu omstreeks 600 mensen.
Zoals gezegd, werden de gevangenen eerst in een tentenkamp te Lippendorf ondergebracht, doch tegen de winter kon dit niet gehandhaafd blijven. Het werd te koud en in de tenten kon niet gestookt worden. Per november 1944 werden het kamp en de inwoners verplaatst naar een houten barakkenkamp nabij dorp Peres, ongeveer drie kilometer van de fabriek verwijderd. Peres was meer een gehucht met ongeveer 350 inwoners. In het kamp zaten ongeveer 400 Nederlandse werkers.
Dagelijks werd er dus in koude, sneeuw, regen en wind, over een zand en sintelpad afgemarcheerd van en naar de fabriek. En dat nog steeds onder de strenge en wrede bewaking van de Wit-Russen. Menige gevangene kreeg tijdens deze mars stokslagen of werd zelfs halfdood geknuppeld. Zinloos geweld noemen wij dat tegenwoordig. Soms moesten de mannen zingen en dan zongen zij oude vaderlandse liederen, die de bewakers toch niet verstonden.
Het eten was minimaal, dagelijks een homp brood en een pannetje watersoep. Voor de gevangenen dus zaak om elders iets bij te versieren en zo stalen zij in de buurt aardappelen en bieten van het land.
In elke barak was een hout/kolenkachel en hiervoor moest men hout en afval verzamelen. Er werden ook wel briketten uit de mijn gesmokkeld, doch dit was uiteraard streng verboden en dus strafbaar. In deze kachels konden de bieten goed gepoft worden en dan waren zij eetbaar.
De giftige gassen in de fabriek hadden vaak hun uitwerking op de ogen en soms werden de mannen tijdelijk blind. Het was dus hoogst ongezond om daar te zijn en in korte tijd waren vele van de sterke knapen ziek en kregen zij met de Sanitäter te maken. Die

was soms van goede wil, doch het ging ook wel eens anders. Als het helemaal niet meer ging, dan werd men opgenomen in het kleine ziekenhuis in Borna.
Zo is het ook met Hendrik gegaan en tenslotte was hij in november van datzelfde jaar al aan het eind van zijn krachten. Hij stierf ver van zijn ouders en familie verwijderd, zonder hun steun en een laatste gesprek. Zonder een last fare well. Gewoon in eenzaamheid. Er was een speciale begraafplaats waar de overledenen naast elkaar werden begraven met elk een houten kruis. Volgens de heer Elbrink hebben omstreeks honderd Nederlanders de oorlog daar niet overleefd.
Zijn ouders kregen na verloop van tijd bericht dat zij op het gemeentehuis van Gorssel moesten komen. Zij kregen toen van de waarnemend burgemeester Wolzak (NSB burgemeester van oktober 1944 tot april 1945) te horen dat hun zoon in Duitsland was overleden en begraven. Dit bericht was via het Rode Kruis binnengekomen. Op 20 april 1945 zijn de gevangenen bevrijd door soldaten van het Eerste Amerikaanse leger. Zij kregen toen allerlei goed voedsel aangereikt, doch voor zeer velen was het laat. Het Rode Kruis heeft vervolgens geholpen met kleding en bij de terugkeer van deze jongens naar huis.

Rijksgraf op begraafplaats te Gorssel
Vak D. nummer 27

De heer Elbrink vertelde mij, dat van het dorp en het kamp Peres thans , in 2002, niets meer is te zien. Na de oorlog zijn de huizen en de barakken afgebroken en zelfs de grond is op een oppervlakte van 4 x 5 kilometer 20 á 25 meter diep afgegraven voor de bruinkool. Het is nu een braakliggend land, moerasachtig en ontoegankelijk.
Op dit moment staat er in Lippendorf weer een moderne fabriek, waar het werken een stuk veiliger is geworden. Uit de as, het bloed, zweet en tranen van onder andere onze jongens verrezen.
Waar de oude fabriek heeft gestaan resteren nu nog enige stukken muur. Bij die muur van de oude fabriek is voor de omgekomen Nederlanders een eenvoudig monument geplaatst. Ook voor andere nationaliteiten is zo'n gedenksteen opgericht.
In november 1949 zouden de graven van de Nederlanders geruimd worden en toen is de Oorlogsgravenstichting ingesprongen. In die jaren ging dat allemaal wat moeilijk door de tegenstellingen tussen het vrije westen en het door de Russen bezette Oost Duitsland. De ouders van Hendrik kregen in die tijd bericht, dat hun zoon naar Nederland zou worden overgebracht en zij konden kiezen tussen een graf op de erebegraafplaats te Loenen of een rijksgraf op de begraafplaats in Gorssel. In verband met de betere bezoekmogelijkheden heeft men toen gekozen voor Gorssel. Op 5 april 1950 is hij daar herbegraven. Hendrik rust thans in vrede in vak D, grafnummer 27.
H. Elbrink en Tinus Enzerink van de Huurne zijn elkaar in het hospitaal van het kamp wel tegengekomen. Zij waren ingedeeld bij verschillende commando's en sliepen in verschillende barakken. Hendrik Beltman hebben zij daar niet gekend, zij hoorden dus later, na de oorlog, van hem.
Op de jaarlijkse herdenking van gevallenen in de maand mei behoren dus ook de jongens die zich in zogenaamde werkkampen onder zeer barre omstandigheden hebben moeten doodwerken. Velen zijn gewoon in de anonimiteit van hun familie begraven en sommigen kregen soms geheel toevallig een officieel rijksgraf. Allen stierven echter door toedoen van de Duitse wreedheid.

AANTEKENINGEN OVER ALMEN EN HARFSEN IN DE 16e EEUW

Prof. Dr. H. Wagenvoort

Wat over de geschiedenis van Almen en Harfsen is geschreven, is – voorzover mij bekend – uiterst fragmentarisch. In zijn boek „Het Kasteel de Ehze" (1908) heeft A. A. Vorsterman van Oyen een hoofdstukje „Almen" van zes bladzijden, dat hij aankondigt als „eenige geschiedkundige beschouwingen van dit zeer oud dorp", maar dat weinig om het lijf heeft, voor de helft in beslag genomen wordt door een relaas van het bekende geschil tussen Zutfen en Deventer over de Spitholterburg in 1703 en volgende jaren (een relaas dat dan nog overgenomen is uit H. W. Heuvels werk „Geschiedenis van het Land van Berkel en Schipbeek"), en afgesloten wordt door Starings gedicht „De hoofdige Boer", waaraan het kerkje van Almen zekere beroemdheid dankt. Beter werk danken we aan wijlen de heer J. de Graaf, secretaris der gemeente Gorssel, onder welke gemeente Almen niet kerkelijk maar wel gemeentelijk valt. Niet alleen in zijn boek „Uit Gorssel's Verleden" (1926), maar ook in verschillende bijdragen in de jaargangen van „Gelre" heeft hij veel wetenswaardigs over Almen en Harfsen bijeengebracht. Mijn aantekeningen bedoelen zijn resultaten hier en daar aan te vullen en te corrigeren, waarbij het mij alleen maar spijt, dat ik ze niet eerst heb kunnen voorleggen aan de nijvere onderzoeker, die in de loop van vele jaren mijn in hoofdzaak op genealogie gerichte nasporingen zeer bevorderd heeft.

I. PASTOORS TE ALMEN

Onder dit hoofd noemt De Graaf[1]) vier namen; het was hem ontgaan, dat J. S. van Veen[2]) er één meer kende. Aan de vijf namen kan ik er zes toevoegen.

[1]) „Uit Gorssel's Verleden", p. 311; voortaan wordt dit boek geciteerd als „Gorssel".
[2]) Arch. Aartsbisdom Utrecht, 44 (1919), 105; deze aanwijzing dank ik aan Mej. Dr. A. J. Maris, die, gelijk blijken zal, mij op verschillende punten zeer nuttige inlichtingen gaf.

De eerste twee blijven dezelfde; de derde is de ook door Van Veen genoemde:

1. tot 1362 *Fredericus Kummer*[1])
2. van 1362 af *Gerardus de Esa*
3. 1458, 1468 *Derick ten Nijenhaeve*

Dat deze heer Derick in 1458 voorkomt, ontleen ik aan Van Veen; in 1468 vond ik hem als pastoor te Almen genoemd in Kentenisboek Stad Zutphen 1468–1472, f° 19 v. Het is mij niet gebleken, dat men hem al eer in verband heeft gebracht met het bekende geval van „Aliden her Dericks maget van Almen", de dienstbode van Almens pastoor, die wegens „hekserij" levend verbrand werd. In de Overrentmeestersrekening van Zutphen over 1472 staan de onkosten aangetekend: „Der Papen maget van Almen, overmitz voel Toeverijen, die sij bedreven had, doen rychten ende barnen [branden], den Scharprichter daervan gegeven I olden schilt, ende voer I ijseren band ende ketthene, VII wyt stuver, ende voer I theertonne gegheven I albus, ende sij sat XIII daghe in den stock ende illichs dages voer hoer kost II alb. Item doe men se brande gehad I gr. wijns voer V kr. II oertkens toe schoenenbroede"[2]).

Het lijkt niet gewaagd, heer Derick, die in 1472 als pastoor van Almen voorkomt, identiek te achten met Derick ten Nijenhaeve, die in 1468 als zodanig fungeerde.

Nu volgt een lijstje van zes Almense priesters, dat ik aantrof in Signaat Scholtambt Zutphen 1557–1561 f° 441; zij gingen in elk geval vooraf aan Henrick Kerstkens:

4.		*Peter Pelt*
5.	tussen	*Willem van Ruerlo*
6.	1472	*Alphart Muller*
7.	en	*Henrick van Gramsbergen*
8.	1545	*Willem Witfelt*
9.		*Johan Veykens*

Van dezen wordt Peter Pelt ook genoemd in hetzelfde Signaatboek f° 108 en 440; Johan Veykens ook ibid. f° 16 van achteraf (ongenummerd); hier heet hij: „pastoir indertijt toe Almen". De andere vier, uitdrukkelijk gesteld tussen Peter Pelt en n° 10, heten „pastoren en capellanen". Dit wordt verklaard door een – overigens ten dele onjuist[3]) – citaat, door De Graaf,

[1]) Bij Dumbar, Kerkelijk en wereltlijk Deventer I, p. 420, komt hij voor als kanunnik van St. Lebuinus te Deventer.

[2]) Zie Tadama, Geschiedenis van Zutphen, p. 173, 2

[3]) Hier steun ik op een mededeling van Mej. Maris, waarin er op gewezen wordt, dat het bericht van Johannes Lindeborn, Historia sive Notitia Episcopatus Daventriensis,

„Gorssel" p. 300, overgenomen uit „Oudheden en Gestichten van het bisdom van Deventer": „Almen onder 't ambacht van Zutfeen gelegen, heeft eene parochikerk, die door den graaf van Zutfeen vergeeven wierd. Den pastoor is eertijds een kapellaan toegevoegd, die de vikary van de H. Nicolaas en Catharina bezat".

10. 1545–1565[1]) *Henrick Kerstkens*

Hem en zijn opvolger noemen ook De Graaf en Van Veen. Hij was een opvallende figuur, die o.m. in 1545 van sympathie voor de nieuwe leer verdacht werd; zie daarover onder III. Verder verschijnt hij als pastoor te Almen in Breukenboek Scholtambt Zutphen 1549–1551; Signaat 1557 (f° 84, 108, 440) en in Kondschapsboek Zutphen 1563/4, samen met zijn zoon Derick Karstkens; tenslotte nog in Signaat 1565.

11. 1566–1583[1]) *Gerrit ter Hoffstede*

Hij was de laatste pastoor van Almen, zie over hem J. S. van Veen, Gelre 28 (1925) p. 102 vv. en De Graaf, Gorssel p. 297. Daar blijkt uit een brief van de stadtholder des scholtampts Zutphen van 1583 dat hij, opgeroepen om zich over zijn godsdienstige overtuigingen te laten examineren, zich had verontschuldigd omdat, zo hij dit deed, hij geen uur meer zeker zou zijn van zijn leven. Van Veen[2]) vond hem reeds genoemd in 1566; zelf kwam ik hem het eerst tegen in Vrijwillig Protocol van 1574.

blz. 232 § IV over het patronaatsrecht van de kerk van Almen onjuist is. Men zie het Toevoegsel achter deze bijdrage. Het citaat bij De Graaf, „Gorssel", p. 300 gaat op Lindeborn terug. Voor de St. Nicolaus- en St. Catharina-vicarie, ook St. Catharina-vicarie en (na de Hervorming) Sint Maria-vicarie geheten, zie men Archief Huis Keppel (R. A. in Gelderland), inv. nos. 1292 en 1295–1297. De priester-vicaris Johannes Schaep werd in deze vicarie geïnstitueerd in 1529 op presentatie van hertog Karel van Gelre, die – onverlet het recht van de heer van Keppel – in de z.g. pauselijke maanden als collator op kon treden. Hij is nimmer pastoor te Almen geweest. Het officie van de kapel in Harfsen was door de gezamenlijke geërfden ingesteld, die daarom ook het begevingsrecht ervan hadden. Het officie had omstreeks 1555 nog geen vaste inkomsten; dit feit is er de oorzaak van geweest, dat de bediening wel geschiedde door broeders van het klooster Galilea. Vermoedelijk is dit officie later nog door de bisschop tot een geestelijk beneficie verheven en dus officieel tot een vicarie of kapelanie gemaakt en onder de bescherming van de geestelijke rechter geplaatst. Het officie komt ook voor als St. Antonius-vicarie. St. Antonius is een der vier heilige Maarschalken (met St. Cornelius, St. Quirinus en St. Hubertus), die in het Nederrijngebied, ook in Gelderland, veel voorkomen als patroonheiligen van buurschapskapellen. Op de kapel van Harfsen kom ik onder II terug.

[1]) Dit zijn de jaren, waarin ik hem het eerst en het laatst vermeld vond. Zo ook verder.

[2]) Arch. Aartsbisd. Utrecht 40 (1915), 312.

II. KAPELAANS-VICARISSEN VAN HARFSEN

Almen was een kerspel, Harfsen niet. Toch had Harfsen een kapel, die wel niet zo oud geweest zal zijn als de kerk te Almen (het eerst genoemd in 1329), maar die toch al lang vóór de Hervorming bestond. Sinds 1860 bestaat de kapel niet meer, en wat wij ervan weten is weinig; dat weinige heeft J. de Graaf in een kort artikel bijeengebracht[1]), en J. S. van Veen gaf daarop een welkome aanvulling[2]). Laatstgenoemde citeert een rapport van de stadhouder van het scholtambt Zutphen van 1570, waaruit blijkt, „dat alnoch in 'tselve kerspell [nl. Almen] in der burschap tHerfsen een officium sy[3]), dwelck itzunder [nu] vacert, edoch binnen jaers verstorven und *van den gemeynen erfgenamen aldar plach vergeven tworden* und itzunder van den Observanten van Galileen bedient wort." Er zal aanleiding zijn, op dit gegeven terug te komen; voorlopig merken wij op, dat hier sprake is van de Observanten (Franciscanen met strenge leefregel) uit het klooster Galilea te Zutfen[4]); zij nemen de dienst in de Harfsense kapel waar in opdracht van de „gemeyne erfgenamen", dus de bezitters der gezamenlijke hoeven in de marke. Dit klopt met een eveneens door Van Veen aangehaalde en door ons nog te bespreken acte uit 1555, waarin sprake is van een geestelijke „als recht possessor des officie der kappellen van Haerefsenn, dair die gemeinde erffgenaemen [hem] mede versien off begiffticht hebbenn." Dit officie wordt ook St. Antonius-vicarie genoemd. De inkomsten kwamen aan de kapelaan, die dikwijls vicarius genoemd wordt. Na de Hervorming kwamen, sinds 1628, de inkomsten aan de geërfden, die in 1642 een proces moesten voeren tegen Geerlich van Langen, stadhouder van het landdrostambt der graafschap Zutfen, die de inkomsten der vicarie in handen gespeeld had van zijn neef Geerlich Mengen. Namens de geërfden traden daarbij op de vertegenwoordigers der vier hoven (zie onder IV)[5]). Van de toenmalige inkomsten weten we niet anders, dan dat de vicarie jaarlijks drie gulden kreeg uit het goed het Laar te Almen.

Wanneer nu De Graaf schrijft[6]): „In stukken van 1545 en 1551 vinden we een zekeren Bernt Henrikss als pastoor in Harfsen en als gevolmachtigde van de vrouwe van Dorth[7]). Aangezien deze buurschap nimmer een kerspel is geweest, veronderstel ik, dat hier bedoeld is de pastoor van Almen, die tevens verbonden was aan onze kapel. De oudste berichten dateren echter van 1555", berust dat geheel op misverstand. Bernt Henricks, die nog ter sprake komt, was geen pastoor van Almen (hij wordt bij mijn weten ook nergens pastoor genoemd) maar kapelaan-vicarius van Harfsen. Ook dateren de oudste berichten niet van 1555.

[1]) Gelre 16 (1913), 123 v.v. = Gorssel, 312 v.v.
[2]) Gelre 19 (1916), 157 v.
[3]) Vgl. boven p. 185 n. 2
[4]) Dit klooster, gesticht in 1456, werd 10 juni 1572 door de soldaten van graaf Van den Berg verwoest; vgl. J. Gimberg, Gelre 30 (1927), p. 70 v.
[5]) Signaat 1641–1645, d.d. 29.6 en 5.7.1642, vgl. Kentenisboek stad Zutphen 1640–1643, fol. 186.
[6]) Gelre 42 (1939), 150.
[7]) Zie beneden, p. 189.

Wij laten nu de ons bekende vicarii van Harfsen volgen:

1. 1524, 1531 *Bernt van Doisborch*

In 1524 (Signaat 1522–1528) komt hij voor als heir Bernt van Doisborch, viccarius van Sant Antoniuscapelle te Harfsen; even later is weer sprake van Sunt Antonius vicarie te Harfsen. In Signaat 1531–1536 heet hij f° 1 r. pryster tho Harffsen en f° 7 r. vicarius tho Harffsen.

2. 1531–1550 *Bernt Henricks van Grol*

Over hem zijn wij beter ingelicht. Hij was blijkbaar de onmiddellijke opvolger van Bernt van Doisborch, want begin Januari 1532 heet hij vicarius te Harfsen[1]). Wij komen hem dan tegen verwikkeld in een jarenlange procedure tussen Gelderse edelen onder aanvoering van Dirk van Keppel en de Utrechtse geestelijkheid. Aanleiding daartoe was het feit, dat bedoelde edelen tijdens de Utrechtse burgertwisten van 1525–1528 ,waarbij Karel van Gelre ingreep, deelgenomen hadden aan de strijd, maar geen soldij hadden ontvangen[2]), en daarom beslag lieten leggen op de goederen van de Utrechtse geestelijkheid in de Graafschap. En Bernt Henricks was daarbij betrokken, omdat hij tegelijkertijd – en reeds kort tevoren, althans in 1530[3]) – vicarius was van de St. Pieterskerk te Utrecht, begiftigd met de vicarie van St. Antonius, St. Sebastiaan en St. Maria Magdalena, die daar gesticht was door Everard van Hindersteyn, pastoor te Warnsveld en kanunnik van St. Pieter (het kerspel Warnsveld behoorde sinds 1121 aan het kapittel van St. Pieter). Ten behoeve van die vicarie had de stichter twee goederen in Harfsen, Wagenvoorde en Luttiken Ilsinck, gekocht en aan St. Pieter vermaakt, en ook op deze goederen wilden Dirk van Keppel c.s. beslag leggen. Hoe Bernt Henricks er in slaagde, dit te voorkomen, blijkt o.m. uit een acte (Signaat 10.12.1533, f° 136 v.), die luidt: „Anno Dni xv^c^ und xxxiij opte wonsdach post conceptionis beate mariae virginis voer Ludolph van Achtevelt stadtholder und richter, gerichtsluden Rheyner ter Braeck und Johan Dijkynck is gekoemen Bernt Henricks van Grolle und heff gebraicht eyn bryeff van Marten van Rossem und van

[1]) Signaat 1531–1536, fol. 7 r.
[2]) Zie hierover uitvoeriger mijn artikel in Jaarb. Oud Utrecht 31 (1958), 86 v.v., en

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24
De Mosterdwinkel, Dorpsstraat 39

Eefde:
De Blaakhof, De Blaak 15
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Dekker Textiel, Dr. van der Hoevenlaan 15
Fixet Klusmarkt Eefde, Rustoordlaan 6
Kamphuis b.v., Kokstraat 37
Klein Dennenbosch, Jodendijk 25
Lenselink b.v., Schoolstraat 11
Muyen, Zutphenseweg 88
Onstenk Fietsen, Zutphenseweg 126
Regio Bank Gorssel Eefde, Kokstraat 37

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink, Epserenk 26

Gorssel:
Gemeente Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 40
Rabobank Berkel-IJssel
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26
Kamphuis & Visser Bouwcoördinatie Arch., Molenweg 32

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Lochemseweg 161c
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding BV Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt € 13,60 per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor € 2,40 extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeentearchief is ondergebracht bij het Stads- en Streekarchief te Zutphen, tel. 0575-512157. U kunt hier terecht dinsdag van 9.00-21.00 uur en woensdag tot en met vrijdag van 9.00 - 17.00 uur.
In de maanden juni, juli en augustus vervalt de avondopenstelling.
In het Richtershuis beschikken wij over kopieën op microfiche van het bevolkingsregister.

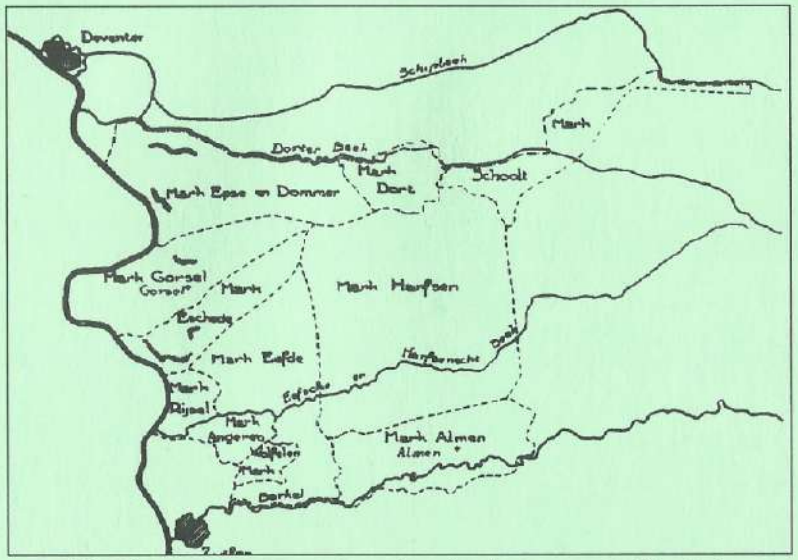

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel